

Вікторія Ворожбіт-Горбатюк,
Наталія Борисенко

Національна традиція у духовно-моральному вихованні дітей

Духовно-моральне виховання – це особливий предмет педагогічного знання, специфічна сфера педагогічної діяльності, спрямована на розвиток і спонукання до розвитку емоційно-ціннісної сфери життя людини, причому ця сфера є соціально значимою

Початком духовно-морального виховання особистості дитини є знання. Знання здобуваються двома основними шляхами. Перший це безпосередній контакт особистості, що формується, з умовами існування за допомогою органів чуття. Другий – засвоєння досвіду людства, закріпленого в мові. Особливістю знань є те, що в них не просто фіксується результат взаємодії людини із зовнішнім світом, але здійснюється також чуттєво-емоційна оцінка, визначається значення результатів взаємодії.

Незаперечно, що традиції духовно-морального виховання дітей в українських сім'ях мають глибоке коріння, сягаючи доби трипільської культури, коли духовний компонент був основою світогляду кожної людини. Загальнолюдські цінності є великим надбанням народу, що дійшло до нас завдяки народній мудрості, моралі, пісням і думам, казкам і легендам, переказам, іграм і танцям, звичаям і традиціям, народному прикладному мистецтву. На релігійно-духовний світогляд накладалися раціональні знання.

Установлено, що основою культурно-національних традицій у духовно-моральному вихованні була язичницька релігія часів праслов'янської міфології [1]. Справедливо зазначити, що виховання дітей у дохристиянський період не було хаотичним набором прийомів і засобів впливу на формування особистості. Воно здійснювалося відповідно до об'єктивної закономірності: успадкування підростаючим поколінням набутого попередніми поколіннями суспільно-історичного досвіду через передачу досвіду, звичаїв, здійснення обрядів, ритуалів, збереження родинних і общинних реліквій, анемічні атрибути, народно-правові форми діяльності, що відображали всі без винятку сфери суспільного буття: переконання, погляди, знання, норми моральної поведінки. Особливістю виховання у дохристиянський час було залучення дітей з раннього віку до посильної праці: збирання ягід, плодів, випасання свійської птиці, тварин, спалювання хмизу на ділянках, розчищення від лісу під посів злакових культур і т. ін. Велика увага приділялась вихованню в дітей поваги до землі й хліба, формуванню в них уявлень про хліб як матеріальну й моральну цінність [2].

Узагальнення історико-філософських творів з історії культури і педагогічної думки України дає підстави для висновку про те, що аграрно-календарна обрядовість у формальній частині передбачала опору на елементи ментальності праукраїнців: ексекутивність, кордоцентризм, анімізм та ін. Ці елементи сприяли одухотворенню будь-якого виду праці, форми суспільної діяльності людей. З'ясовано, що основну роль відігравали народні трудові традиції, наслідування яких здійснювалося за допомогою збереження аграрного календаря. У такому календарі було визначено річний цикл сезонних господарських робіт. Виконання підлітками і молоддю трудових операцій по

річному астрономічному колу вносило у процес оволодіння вміннями й навичками землеробської праці певну послідовність. Це сприяло кращому засвоєнню народних традицій, вихованню пошани до праці і результатів діяльності інших людей. Педагогічна ефективність засобів аграрного календаря в духовно-моральному вихованні дітей посилювалась через святкову обрядність.

Ефективним для духовно-морального виховання дітей уважалися чисельні приклади життєдіяльності їхніх батьків. Це виявлялося у прилученні дитини до історії роду, що органічно контамінувала з історією народу, навколишньою природою. Таким чином, дитя долучалося до секретів і величі національної мови, культури у всіх сферах життя громади. В опрацьованих у ході дослідження народно-педагогічних фольклорних зібраннях [1; 2] виявлено численні роз'яснення батькам сутності й ролі матері та батька, природи і прав дитини; розуміння того, яку роль відіграє в житті дитини особистий приклад батьків: у родових стосунках, у ставленні до історії народу, рідної природи, мови; до норм поведінки, праці та побуту; зрештою — до процесу навчання й громадянсько-культурного зростання, бажання й уміння виховувати дітей, керуючись цінностями людяності і громадянського сумління, совісті й честі. Цими ідеями проникнута Велесова книга, міфологія і фольклор як утілення загальнонародного досвіду, мудрості, моралі, етики поколінь. В усній народній творчості звучить думка про те, що людина оволодіває знаннями і досвідом завдяки великій наполегливій праці. Наприклад: «Мудрим ніхто не народився», «Ніхто вченим не вродився», «Не мудрі родяться, а мудрі робляться», «Вчись не до старості, а до самої смерті» [3]. У цих прислів'ях наголошується на великому значенні навчання і виховання у дитячі роки.

Література

1. Безрогов В. Г. От глиняной таблички к университету. Образовательные традиции Востока и Запада в эпоху Древности и Средневековья : учебное пособие / [Безрогов В. Г., Матулис Т. Н., Клочков И. С. и др.] – М. : Изд-во РУДН, 1998. – 531 с.
2. Грушевський М. Ф. Дитина у звичаях і віруваннях українського народу / Марко Грушевський – К. : Либідь, 2006. – 253 с.
3. Українські народні прислів'я та приказки. – К. : Веселка, 1984. – 64 с.